

Institut za uporedno pravo

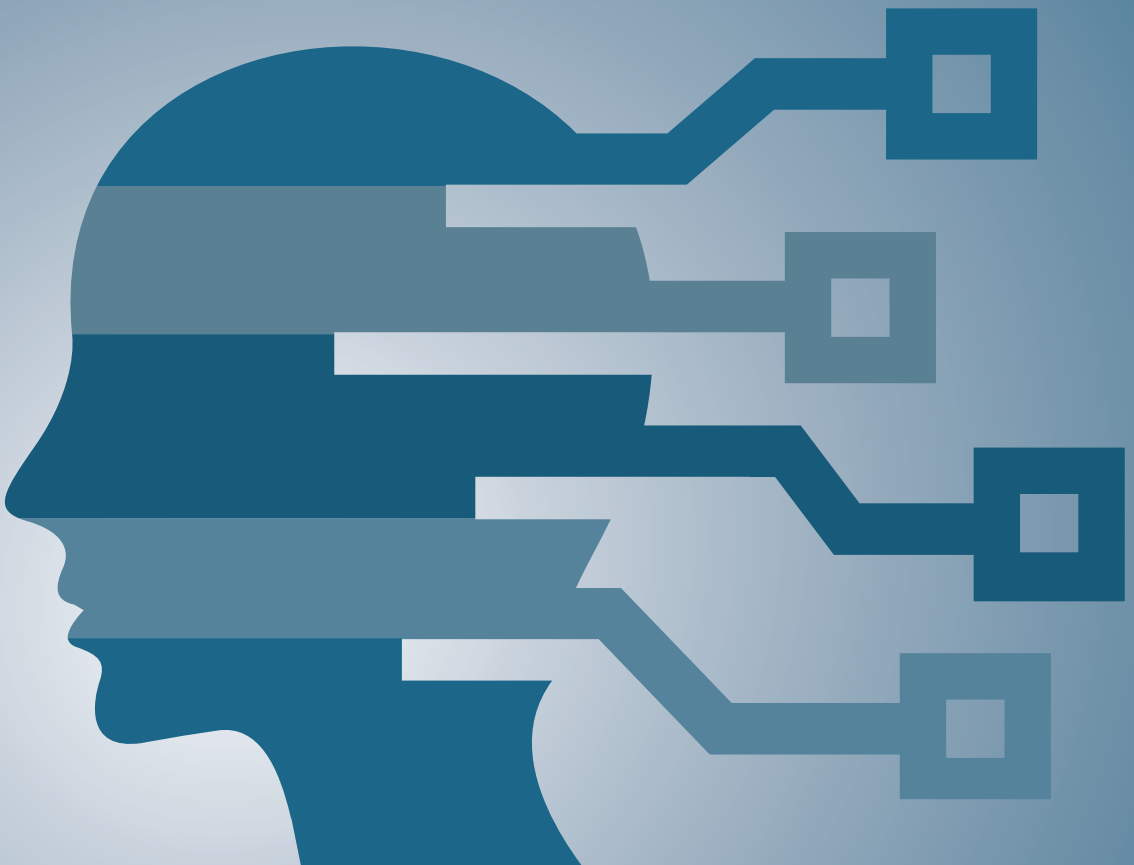

Српска академија наука и уметности
Аудиовизуелни архив и дигитални центар
САНУ

Приредио / Edited by: Драган Прља

ПРАВНИ АСПЕКТИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

THE LEGAL ASPECTS OF DIGITISATION
OF CULTURAL HERITAGE

ПРАВНИ АСПЕКТИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ
КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

THE LEGAL ASPECTS OF DIGITISATION
OF CULTURAL HERITAGE

ПРАВНИ АСПЕКТИ
ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ
КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

THE LEGAL ASPECTS
OF DIGITISATION
OF CULTURAL HERITAGE

Изавачи

Институт за упоредно право, Београд
Српска академија наука и уметности
Аудиовизуелни архив и
дигитални центар САНУ

Published by

Institute of Comparative Law, Belgrade
Serbian Academy of Sciences and Arts
Audiovisual Archive and Center for
Digitization of SASA

За издаваче

Владимир Чоловић
Радослав Зеленовић

For the Publishers

Vladimir Čolović
Radoslav Zelenović

Рецензенти

Проф. др Стеван Лилић
Проф. Иоана Васиу
Проф. др Митар Лутовац

Reviewed by

Prof. dr Stevan Lilić
Prof. Ioana Vasiu Ph. D.
Prof. dr Mitar Lutovac

Лектура и коректура

Невенка Жалац

Proofreading

Nevenka Žalac

Тираж

500

Copies

500

ISBN 978-86-80186-24-5 (ИУП)
ISBN 978-86-7025-745-0 (САНУ)

ISBN 978-86-80186-24-5 (ICL)
ISBN 978-86-7025-745-0 (SASA)

Припрема и штампа

Досије студио, Београд

Prepress and Printing

Dosije studio, Belgrade

ПРАВНИ АСПЕКТИ
ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ
КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

THE LEGAL ASPECTS
OF DIGITISATION
OF CULTURAL HERITAGE

Приредио / Edited by
Драган Прља

Београд, 2017

Издавање ове књиге и одржавање научног скупа финансијски су помогли
Српска академија наука и уметности
Аудиовизуелни архив и дигитални центар САНУ
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

© Институт за упоредно право, 2017.

Сва права задржана. Ниједан део ове књиге не може бити репродукован, преснимаван или преношен било којим средством – електронским, механичким, копирањем, снимањем, или на било који други начин без претходне сагласности аутора и издавача.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР/FOREWORD	7
<i>Марио Рељановић, Драјан Прља</i>	
ДИГИТАЛИЗАЦИЈА КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ – НОРМАТИВНИ АСПЕКТИ / DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE IN THE REPUBLIC OF SERBIA – NORMATIVE ASPECTS	9
<i>Ана Бајрићевић</i>	
ПРАВНИ ОКВИРИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ: МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ И СТАЊЕ У СРБИЈИ / LEGAL FRAMEWORKS FOR DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE: INTERNATIONAL STANDARDS AND CONDITIONS IN SERBIA.....	23
<i>Дражен Церовић</i>	
ПРАВНИ АСПЕКТИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ У ЦРНОЈ ГОРИ / LEGAL ASPECTS OF DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE IN MONTENEGRO.....	35
<i>Андреј Дилићенски</i>	
СУДСКИ СЛУЧАЈЕВИ БЕЗАНИ ЗА ДИГИТАЛИЗАЦИЈУ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ И ЊЕНА ДОСТУПНОСТ У САЈБЕР ПРОСТОРУ / COURT CASES RELATED TO THE DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE AND ITS AVAILABILITY IN CYBERSPACE	55
<i>Јелена Косић, Милош Сјанић</i>	
НАДЛЕЖНОСТИ У ПОСТУПКУ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА – УПОРЕДНОПРАВНА ИСКУСТВА / COMPETENCES OF STATE AUTHORITIES DURING CULTURAL HERITAGE'S DIGITISATION PROCEDURE – EXPERIENCES FROM THE COMPARATIVE LAW.....	69
<i>Гордана Гасми, Вања Кораћ, Сања Прља</i>	
ЕВРОПСКА УНИЈА И ДИГИТАЛИЗАЦИЈА КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ / EUROPEAN UNION AND DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE	83
<i>Драјан Јовашевић</i>	
ЗАШТИТА БЕЗБЕДНОСТИ ДИГИТАЛНИХ БАЗА ПОДАТАКА О КУЛТУРНОЈ БАШТИНИ СРБИЈЕ / SECURITY PROTECTION OF THE DIGITAL DATABASES OF CULTURAL HERITAGE OF THE REPUBLIC OF SERBIA.....	93

<i>Иза Разија Мешевих</i>	
АУТОРСКОПРАВНИ И ПРАКТИЧНИ АСПЕКТИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ / COPYRIGHT ISSUES AND PRACTICAL ASPECTS REGARDING DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE.....	111
<i>Миодраг Савових, Данило Рончевих</i>	
ДИГИТАЛИЗАЦИЈА ИЗМЕЂУ ЗАШТИТЕ АУТОРСКОГ ПРАВА И ПРАВА КОРИШЋЕЊА КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ / DIGITISATION BETWEEN THE PROTECTION OF COPYRIGHT AND THE RIGHT TO USE CULTURAL HERITAGE.....	131
<i>Нашаша Мрвић Пејрових, Владимир Чолових</i>	
УПРАВЉАЊЕ КОЛЕКТИВНИМ ПРАВИМА И ДИГИТАЛИЗОВАНА КУЛТУРНА БАШТИНА / COLLECTIVE RIGHTS MANAGEMENT AND DIGITALIZED CULTURAL HERITAGE	147
<i>Катица Томић</i>	
ПРОБЛЕМ ОДГОВОРНОСТИ У ПРОЦЕСУ АУТЕНТИФИКАЦИЈЕ УМЈЕТНИЧКОГ ДЈЕЛА, ТРАНСПАРЕНТНОСТ И BLOCKCHAIN ТЕХНОЛОГИЈА / THE PROBLEM OF LIABILITY IN THE AUTHENTICATION OF ARTWORKS, TRANSPARENCY AND BLOCKCHAIN TECHNOLOGY	157
<i>Никола Паунових</i>	
ЗНАЧАЈ ИЗРАДЕ БАЗА ПОДАТАКА О УКРАДЕНИМ КУЛТУРНИМ ДОБРИМА У ЦИЉУ СПРЕЧАВАЊА НЕДОЗВОЉЕНЕ ТРГОВИНЕ ПРЕКО ИНТЕРНЕТА / IMPORTANCE OF CREATING DATABASES OF STOLEN CULTURAL GOODS FOR PREVENTION OF ILLICIT TRAFFICKING VIA INTERNET	169
<i>Драјана Столић, Тајјана Брзуловић Сјанисављевић</i>	
ДИГИТАЛНИ РЕПОЗИТОРИЈУМ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ – RHAIDRA: ПРАВНИ АСПЕКТ / DIGITAL REPOSITORY OF THE UNIVERSITY OF BELGRADE – RHAIDRA: LEGAL ASPECT	181
<i>Јелена Машијашевић, Јоко Драгојловић</i>	
ДИГИТАЛНА АГЕНДА ЗА СРБИЈУ – ПРИОРИТЕТИ СТРАТЕШКИХ ДОКУМЕНАТА И ЗНАЧАЈ ЗА ОБЛАСТ КУЛТУРЕ / DIGITAL AGENDA FOR SERBIA – PRIORITIES OF STRATEGIC DOCUMENTS AND THE IMPORTANCE FOR CULTURE.....	193

ПРЕДГОВОР

Дигиталне технологије и интернет омогућили су потпуно нови ниво заштите културне баштине, као и нове облике доступности дигитализоване културне баштине у сврху забаве, образовања, истраживања и обављања разних послова у домену културе. Нове могућности, наравно, обилују и новим изазовима којима морамо да изађемо у сусрет. Ти изазови су техничке природе, организационе природе, научне природе, па и правне природе. Правно уређивање области дигитализације културне баштине у складу са савременим трендовима од изузетног је значаја за успех процеса дигитализације културне баштине. Нажалост правни аспекти дигитализације културне баштине већ су годинама запостављени, а процес дигитализације траје скоро двадесетак година. Недостатак правне литературе из области дигитализације културне баштине настојали смо да ублажимо објављивањем овог зборника радова са научне конференције одржане 19. октобра 2017. г. у Београду под називом „Правни аспекти дигитализације културне баштине“.

У овој књизи представљено је четрнаест рецензираних оригиналних научних радова који обухватају питања нормативног регулисања надлежности за дигитализацију културне баштине у Србији, земљама у региону и земљама Европске уније, питања међународних правних стандарда за дигитализацију културне баштине, питања судских случајева везаних за дигитализацију културне баштине и њену доступност у сајбер простору, питања заштите безбедности дигитализованих података, питања ауторских права и интелектуалне својине везаних за дигитализацију културне баштине, питања управљања колективним правима, питања проблема одговорности у процесу аутентификације уметничких дела, питања значаја израде база података о украденим културним добрима, као и нека друга правна питања везана за дигитализацију културне баштине. У књизи су представљени и неки примери из праксе, као што је то пример дигиталног репозиторија Универзитета у Београду – Phaidra.

Почетни корак у обједињавању знања из области правних аспеката дигитализације културне баштине је направљен, а надамо се да ће се истраживање у овој области наставити, да ће се резултати тих истраживања објављивати, и да ће у будућности дигитализацију културне баштине пратити адекватно уређена многобројна правна питања.

Београд, 2017.

Приређивач

ПРАВНИ ОКВИРИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ: МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ И СТАЊЕ У СРБИЈИ

Апстракт

Дигитализација националне културне баштине доприноси њеном очувању и презентовању. Упркос предностима које чинења културног наслеђа доступним јавности независно од просторној и временској контекста, дигитализација са собом носи и одређене ризике од злоупотребе културних добара и ауторских права. Зато спровођење дигитализације и заштити дигитализоване културне баштине треба спроводити у складу са међународним стандардима усвојеним од стране Уједињених нација, Савета Европе и Европске уније, али и одговарајућим националним правним оквирима. Имајући у виду чињеницу да дигитализација културне баштине у Србији још увек није у потпуности спроведена и јавно реулисана, у раду су анализирани међународни и домаћи пројекти од значаја за уређење ове области, а изнете су и препоруке за унапређење јавног реулисања дигитализације у нашој земљи.

Кључне речи: дигитализација, културна баштина, културна добра, ауторско право, правни оквири

1. УВОД

Поступак дигитализације националне културне баштине укључује: 1) развој потпуних електронских каталога националне културне баштине; 2) превођење из аналогне у дигиталну форму националне културне баштине и одговарајуће документације; 3) описивање националне културне баштине; 4) развој и повезивање програмске и физичке мреже информационог система о дигитализованој националној културној баштини; 5) истраживање дигитализоване националне културне баштине и 6) развој инструмената, укључујући и правне, за различите врсте обраде и заштите дигитализоване националне културне баштине, а посебно израду националног заштитног знака.¹

* Научни сарадник, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, e-mail: a.batricevic@yahoo.com.

1 Нацрт Стратегије развоја културе Републике Србије од 2017. до 2027, Министарство културе и информисања Републике Србије, 2017, 107–108, <http://www.kultura.gov.rs/docs/dokumenti/nacrt-strategije-razvoja-kulture-republike-srbije-od-2017--do-2027--nacrt-strategije-razvoja-kulture-republike-srbije-od-2017--do-2027-.pdf>, 03.07.2017.

Дигитализација културног наслеђа омогућава очување културних добара, тако што се оригиналне верзије замењују дигиталним, чиме се штите од оштећења. Дигитализована културна добра може користити већи број појединаца истовремено. Такође, дигитализација омогућава релативно брзо, непосредно и објективно бележење и прикупљање разноврсне и веома обимне грађе без много трошкова.² Она доприноси организованом и структурисаном представљању културног наслеђа, тако што су дигитални објекти праћени описом и линковима повезани са одговарајућим садржајима. Умрежавањем се културном наслеђу ускладиштеном у различитим установама може приступити са такозваних „јединствених приступних тачака“³, а развој интернета допушта да шира публика оствари приступ културним добрима, чиме се превазилазе просторна, временска и друга ограничења.⁴ Истовремено, дигитализација националне културне баштине отвара простор за бројне злоупотребе, којима се повређују и/или угрожавају како ауторска права, тако и сама културна добра. Због тога је важно да се она спроводи у складу са међународним стандардима, прописаним на универзалном (од стране Организације Уједињених нација за образовање, науку и културу – UNESCO), и регионалном нивоу (од стране Савета Европе и Европске уније). На основу међународних, треба изградити и унапредити националне правне оквире, како би се поступак дигитализације ваљано спровео, а дигитализована културна добра сачувала од могућих злоупотреба.

2. МЕЂУНАРОДНИ ПРАВНИ СТАНДАРДИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

2.1. Стандарди Уједињених нација

Према *Повељи UNESCO-а о очувању дигиталног наслеђа*⁵ из 2003, оно обухвата низ културних, образовних, научних, административних, техничких, правних, медицинских и других извора информација, било да су створени као дигитални, било да су пребачени из аналогног у дигитални облик. Због своје специфичности, дигитални материјали (текстови, базе података, слике, аудио и графички записи, софтвер и веб странице) захтевају адекватну производњу, одржавање и управљање. Многи од њих имају трајну

2 Г. Стојић, „Културно наслеђе у дигиталном свету“, *Култура* 143/2014, 232.

3 *Ibid.*, 233.

4 *Ibid.*, 234.

5 Charter on the Preservation of the Digital Heritage – CPDH, adopted at the 32nd session of the General Conference of UNESCO, 17.10.2003, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Paris, 2004,

вредност и значај за културу те се морају заштитити и очувати за будуће генерације.⁶

Сврха очувања дигиталног наслеђа је омогућавање да оно буде доступно јавности без беспотребних ограничења, али уз заштиту осетљивих и личних информација. Чланице *UNESCO*-а се у Повељи подстичу да сарађују са релевантним организацијама и институцијама како би повећале доступност дигиталног наслеђа, уз поштовање међународних стандарда и равнотеже између законитих права аутора и интереса јавности да приступи дигиталном наслеђу.⁷

Повељом се изражава забринутост због могућег трајног губитка дигиталног наслеђа услед недовољно развијених метода за његово одржавање и конзервацију, недостатка свеобухватних правних оквира за његову заштиту, као и брзог застаревања компјутерске опреме и програма.⁸ Да би се то спречило, чланице *UNESCO*-а се позивају да примене правне, економске и техничке мере како би га очувале и да предузму кораке усмерене на подизање свести доносилаца одлука и шире јавности о могућностима и практичним аспектима конзервације дигиталног наслеђа.⁹ Као један од основних принципа, Повеља истиче континуитет, тј. примену дугорочних мера попут креирања поузданих система и процедура подобних да произведу аутентичне и трајне дигиталне објекте.¹⁰ Ту спадају: 1) развој стратегија и политика прилагођених локалним приликама, доступним средствима и степену хитности; 2) сарадња између носилаца ауторских и сродних права и доносилаца одлука ради постављања универзалних стандарда и размене информација; 3) правилан одабир културног наслеђа које ће бити трајно сачувано; 4) развој адекватног правног и институционалног оквира за обезбеђивање заштите националног дигиталног наслеђа, његове аутентичности и доступности и 5) дугорочно очување и доступност културног наслеђа у целом свету.¹¹

Чланицама *UNESCO*-а се препоручује да предузму мере ради: 1) јачања сарадње између стручњака у области информационо-комуникационих технологија, аутора и дистрибутера дигиталних материјала са националним библиотекама, архивима, музејима и другим сличним установама, 2) обуке, истраживања и размене знања и искустава између стручњака у тој области и 3) подстицања универзитета и научно-истраживачких организација да обезбеде очување података прикупљених током свог рада.¹² При томе се промовише партнерство између државних органа и цивилног сектора и

6 Чл. 1, CPDH.

7 Чл. 2, CPDH.

8 Чл. 3, CPDH.

9 Чл. 4, CPDH.

10 Чл. 5, CPDH.

11 Чл. 6–9, CPDH.

12 Чл. 10, CPDH.

сарадња на међународном нивоу ради очувања дигиталног наслеђа под окриљем *UNESCO*-а и у складу са његовим стандардима.¹³

2.2. Стандарди Савета Европе

Оквирна конвенција Савета Европе о вредности културног наслеђа за друштво из 2005¹⁴, дефинише културно наслеђе као скуп ресурса наслеђених из прошлости, које људи идентификују, независно од власништва над њима, као одраз и израз непрекидно еволуирајућих вредности, уверења, знања и традиција.¹⁵ Конвенција обавезује потписнице да промовишу све облике европског културног наслеђа које чине заједнички извор памћења, разумевања, идентитета, кохезије, стваралаштва¹⁶, што значи да се односи и на дигитализовано културно наслеђе. Она додељује свима право да уживају у културном наслеђу и доприносе његовом увећању, али и обавезу да поштују културно наслеђе других исто као сопствено и заједничко наслеђе Европе, уз ограничења нужна у демократском друштву ради заштите јавног интереса, права и слобода других.¹⁷

Одредбом посвећеном позицији културног наслеђа у информацијском друштву, потписнице се обавезују да ће развијати употребу дигиталних технологија ради побољшања приступа културном наслеђу и предности које из њих проистичу и то на следеће начине: 1) охрабрујући иницијативе које поспешују квалитет садржаја и обезбеђују разноликост језика и култура у информацијском друштву; 2) подржавајући међународне стандарде изучавања, вредновања и очувања културног наслеђа, а борећи се против недопуштене трговине културним добрима; 3) настојећи да уклоне препреке у приступу информацијама о културном наслеђу (посебно у образовању), али штитећи права интелектуалне својине и 4) препознајући да стварање дигиталних садржаја не треба да штети очувању постојећег наслеђа.¹⁸

2.3. Стандарди Европске уније

Лундски принципи¹⁹ усвојени су 2001. године на експертском састанку представника држава чланица Европске уније организованом од стране Европске комисије. Овим документом, чланице се обавезују да подрже

13 Чл. 11–12, CPDH.

14 Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society – CVCHS, Faro, 27.10.2005, *Council of Europe Treaty Series – No. 199*, <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680083746>, 09.07.2017.

15 Чл. 2, CVCHS.

16 Чл. 3, CVCHS.

17 Чл. 4, CVCHS.

18 Чл. 14, CVCHS.

19 The Lund Principles, http://cordis.europa.eu/pub/ist/docs/digicult/lund_principles-en.pdf, 09.07.2017.

развој европских погледа када су у питању програми и политике дигитализације, да развијају механизме промовисања добрих пракси и знања неопходних за спровођење дигитализације, као и да сарађују на обезбеђењу видљивости и доступности дигитализованог културног и научног наслеђа Европе. Европска комисија обавезала се да ће подржати координацију држава чланица, омогућити стварање центара знања у овој области, развијати оквири и стандарде дигитализације и доприносити побољшању доступности дигитализованих садржаја и подизању свести грађана о тој теми. Ова подршка реализје се кроз низ програма и пројеката финансираних од стране Европске комисије.

Закључци формулисани Лундским принципима су разрађени у Акционом плану, чија је ревидирана верзија усвојена 2005.²⁰ Акциони план поставља шест циљева: 1) обезбеђивање стратешког руковођења у динамичном окружењу са брзим технолошким и економским развојем, 2) јачање координације и повезаности држава чланица на плану иницијатива у области дигитализације, мрежа и пројеката Европске уније, 3) наставак покушаја да се превазиђу фрагментација и дуплирање активности и области дигитализације, 4) проналажење модела, средстава и приступа како би се реализовале стратегије развоја и дугорочне конзервације, 5) промовисање културне и језичке разноликости кроз стварање дигиталних садржаја и 6) побољшање приступа путем интернета европском културном наслеђу.

*Пармска повеља*²¹ је стратешки документ усвојен 2003. од стране групе националних представника за дигитализацију чланица Европске уније. Као подршка Лундским принципима и Акционом плану, Повеља третира дигитализацију као кључни корак који европске културне институције треба да начине како би допринеле очувању и вредновању своје заједничке културне баштине али и културне разноликости, доступности културног наслеђа грађанима и развоју образовања, туризма и дигиталне индустрије. Повеља препознаје постојање потребе да се усвоје политичке и институционалне стратегије како би се ови процеси одвијали хармонизовано, да се оформе смернице и принципи добре праксе у области ефикасности и квалитета иницијатива у сфери дигитализације и да се примене стандарди који промовишу доступност дигитализованих извора широм Европе.

Повеља поставља десет циљева којима чланице Европске уније треба да теже приликом дигитализације културне баштине. То су: 1) разумна употреба интернета, 2) доступност културног наслеђа свим грађанима, 3) примена високих стандарда квалитета интернет апликација у области науке и културе, 4) одржавање равнотеже између права на приступ научном и културном наслеђу и поштовања права заштите интелектуалне својине и приватности појединца, 5) усвајање техничких смерница које омогућавају интегрисан и свеобухватан приступ европском културном наслеђу, 6) раз-

20 Dynamic Action Plan for the EU coordination of digitisation of cultural and scientific content, <http://www.minervaeurope.org/publications/dap.htm>, 09.07.2017.

21 The Charter of Parma, <http://www.minervaeurope.org/structure/nrg/documents/charter-parma031119final.htm>, 09.07.2017.

вој одрживе техничке инфраструктуре координисане на европском нивоу за откривање и приступ овим ресурсима, 7) упоређивање добрих пракси и искустава, 8) сарадња на националном, европском и међународном нивоу, 9) увећање броја чланица, како путем укључивања нових држава тако и нових сектора у цивилном друштву и 10) заједничка изградња друштва знања у будућности.

*Закључак Савета Европске уније о улози Europeana-е у дигиталном приступу, видљивости и употреби европској културној наслеђа*²² из 2016. има за циљ да регулише статус и функционисање највећег европског портала који омогућава приступ најразличитијим облицима дигитализоване европске културне баштине из бројних галерија, музеја, библиотека, архива и аудио-визуелних колекција.²³ Закључком се указује на неопходност спровођења одређених промена у начину рада овог интернет портала. Оне укључују: 1) унапређење техничких услова да се институције повежу и деле своје садржаје и метаподатке на једноставан и одржив начин, 2) олакшавање претраживања вишејезичних садржаја, 3) поједностављено представљање садржаја крајњим корисницима 4) повећање инклузивности приликом управљања радом Europeana, 5) подстицање размене и обнављања знања међу стручњацима из области културе, 6) измену начина финансирања итд. Државе чланице се у Закључку позивају да и даље промовишу дигитализацију збирки културног наслеђа и омогућавају приступ истим, да усвајају националне и регионалне стратегије и механизме за унапређење доступности квалитетног културног садржаја и метаподатака, да подстичу националне институције културе да се прикључе Европеани, да се укључе у заједнички форум за дискусије приликом креирања политика дигитализације културне баштине, као и да промовишу и добровољно финансијски подрже рад Europeana.

3. ПРАВНИ ОКВИРИ ЗА ДИГИТАЛИЗАЦИЈУ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ У СРБИЈИ

3.1. Пројиси у области културе

*Закон о култури*²⁴, као један од општих интереса у области културе наводи подстицање дигитализације и развоја дигиталне истраживачке инфраструктуре у области заштите културног наслеђа и уметности²⁵. Закон у опште интересе у области културе сврстава и изградњу и унапређење јединственог информационог система у сфери заштите култур-

22 Council conclusions on the role of Europeana for the digital access, visibility and use of European cultural heritage, 14.6.2016, 2016/C 212/06, Official Journal of the European Union, C 212/9, [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52016XG0614\(02\),09.07.2017](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52016XG0614(02),09.07.2017).

23 About Europeana, <http://blog.europeana.eu/>, 09.07.2017.

24 Закон о култури – ЗК, *Сл. гласник РС*, бр. 72/09, 13/16 и 30/16.

25 Чл. 6, ст. 1, тач. 13а, ЗК.

ног наслеђа²⁶, као и обезбеђивање услова за доступност културног наслеђа јавности²⁷. Подстицање дигитализације потврђује то да Закон као једно од основних начела културног развоја наводи управо отвореност и доступност културних садржаја²⁸, чијој реализацији дигитализација може допринети²⁹.

Иако се сматра застарелим, и не познаје појам дигитализације³⁰, *Закон о културним добрима*³¹ је битан јер поставља темеље за уређење заштите и коришћења културних добара и услове за обављање делатности њихове заштите³². Закон дефинише културна добра (покретна и непокретна) као ствари и творевине материјалне и духовне културе од општег интереса које уживају посебну заштиту. Закон пружа заштиту и претходним добрима, односно стварима и творевинама за које се претпоставља да имају својства од посебног значаја за културу, уметност и историју³³.

У контексту заштите дигитализованог културног наслеђа треба истаћи да Закон о културним добрима под архивском грађом подразумева и компјутеризовани документарни материјал од посебног значаја за науку и културу настао у раду државних органа и организација, органа јединица територијалне аутономије и локалне самоуправе, политичких организација и њихових органа, установа и других организација, верских заједница, као и појединаца, без обзира на то кад је и где настао и да ли се налази у установама заштите или ван њих.³⁴ У складу са тим, овај материјал се, уколико је чуван од стране установа заштите, сматра културним добром³⁵. Под одређеним условима Закон пружа претходну заштиту и компјутерским записима³⁶.

*Закон о библиотечко-информационој делатности*³⁷ поставља библиотеке у средиште развоја информационог друштва, истичући да оне имају суштински значај за информисаност, усавршавање и индивидуални развој грађана и унапређење образовања, науке и културе.³⁸ Закон дефинише библиотечко-информациону грађу и изворе као информационе изворе у којима су на било који начин забележене информације, и то на различитим материјалима и медијима. Ту, између осталог, спадају и електронске пуб-

26 Чл. 6, ст. 1, тач. 15, ЗК.

27 Чл. 6, ст. 1, тач. 7, ЗК.

28 Чл. 3, ст. 1, тач. 4, ЗК.

29 V. D. Masliković, „Cultural Heritage Digitisation – Inclusive Process“, *Review of the National Center for Digitisation* 28/2016, 64–69.

30 М. Вукановић, А. Стојановић, *Културна историја и заводи за заштитиу сџоменика културе*, Завод за проучавање културног развитка, Београд 2014, 59.

31 Закон о културним добрима – ЗКД, *Сл јласник РС*, бр. 71/94, 52/11 и 99/11.

32 Чл. 1, ЗКД.

33 Чл. 4, ЗКД.

34 Чл. 24, ЗКД.

35 Чл. 53, ЗКД.

36 Чл. 27, ст. 1, тач. 2, ЗКД.

37 Закон о библиотечко-информационој делатности – ЗБИД, *Сл јласник РС*, бр. 52/11.

38 Чл. 5, ст. 1, ЗБИД.

ликације дистрибуиране како на физичким носачима тако и на интернету, садржај интернет домена Србије, као и комбиноване и мултимедијалне публикације, али и рачунарски програми у јавној употреби.³⁹ Библиотечко-информациона грађа и извори са својством културног добра заштићени су, чувају се и користе у складу са Законом.⁴⁰

Као један од задатака Народне библиотеке Србије, Закон наводи и обављање послова дигитализације домаћег културног наслеђа и сарадњу са другим установама у земљи и иностранству на пољу дигитализације⁴¹. Она је дужна да организује и координира рад мреже библиотека Србије на стварању Централног електронског каталога, као и реализацију пројекта Виртуелна библиотека Србије⁴², а слична обавеза важи и за Библиотеку Матице Српске⁴³. Закон наводи да је свака библиотека у обавези да континуирано ради на дигитализацији библиотечко-информационе грађе и извора као дела културног наслеђа Србије.⁴⁴

*Закон о обавезном примерку публикација*⁴⁵ дефинише публикацију као дело које је издато, израђено или приређено на одређеном медију и физички или електронски дистрибуирано за коришћење у Србији.⁴⁶ Закон публикацију сматра електронском ако је објављена у електронској форми као посебна физичка целина, ако је доступна на интернету или ако је припремљена за штампу у формату који одговара међународним стандардима универзалне доступности информација.⁴⁷ Достављање, прикупљање, чување и давање на коришћење обавезног броја примерака публикација сматрају се пословима од општег интереса о којима се старају Народна библиотека Србије и Библиотека Матице српске. Као њихови циљеви наводе се, између осталог, остваривање права грађана на слободан приступ информацијама, знањима и другим интелектуалним добрима, као и прикупљање и очување националног научног и културног наслеђа⁴⁸

Закон наводи да се обавезним примерком сматрају и електронске публикације дистрибуиране на физичким носачима и електронске публикације дистрибуиране на интернету, ако су објављене у Србији, садржај интернет домена Србије, комбиноване и мултимедијалне публикације, као и рачунарски програми у јавној употреби.⁴⁹ Обавезни примерак електронске публикације доставља се депозитној библиотеци у формату према међуна-

39 Чл. 6, ЗБИД.

40 Чл. 7, ЗБИД.

41 Чл. 32, ст. 1, тач. 21. ЗБИД.

42 Чл. 32, ст. 1, тач. 7. ЗБИД.

43 Чл. 34, ст. 1, тач. 6. ЗБИД.

44 Чл. 44, ЗБИД.

45 Закон о обавезном примерку публикација – ЗОПП, *Сл. гласник РС*, бр. 52/11 и 13/16.

46 Чл. 3, ст. 1, тач. 3. ЗОПП.

47 Чл. 3, ст. 1, тач. 4. ЗОПП.

48 Чл. 4, ЗОПП.

49 Чл. 5, ЗОПП.

родним стандардима универзалне доступности информација, а депозитна библиотека дужна је да спречи његово копирање и дистрибуцију.⁵⁰

Закон о старој и реткој библиотечкој грађи⁵¹ третира исту као културно наслеђе од посебног интереса које ужива правну заштиту.⁵² Као један од послова који имају за циљ остваривање општег интереса у заштити старе и ретке библиотечке грађе, Закон наводи дигитализацију исте, али и обезбеђивање њене доступности и њено представљање домаћој и страниј јавности.⁵³ У мере техничке заштите старе и ретке библиотечке грађе Закон поред превентивне заштите, микрофилмовања, конзервације и реставрације сврстава и дигитализацију.⁵⁴ Закон обавезује библиотеке да категорисану стару и ретку библиотечку грађу дигитализују ради коришћења и представљања.⁵⁵

3.2. Пројиси у области ауторској љрава

У дигиталном свету заштита ауторског права наилази на бројне изазове. Ту се као најчешћи облици његовог кршења појављују: копирање, постављање и ширење туђих ауторских дела на интернету, умножавање ауторских дела без сагласности аутора, противправно коришћење лиценци, и неоснована измена ауторског дела⁵⁶. Заштита ових права је од суштинског значаја и за ауторе, и за државу, која мора истовремено уважити и друга права и слободе, попут права на информисање, слободе мишљења, изражавања, штампе и обављања делатности. Заштита ових права и слобода, потреба да се утиче на развој информационог друштва и поштовање ауторских права морају се ускладити, што нарочито долази до изражаја у дигиталном свету, посебно на интернету.⁵⁷

Закон о ауторском и сродним љравима⁵⁸ има значајну улогу у заштити културног наслеђа, укључујући и оно у дигитализованој форми.⁵⁹ Закон дефинише ауторско дело као оригиналну духовну творевину аутора, изражену у одређеној форми, без обзира на његову уметничку, научну или

50 Чл. 8, ЗОПП.

51 Закон о старој и реткој библиотечкој грађи – ЗСРБГ, *Сл. љласник РС*, бр. 52/11.

52 Чл. 2, ЗСРБГ.

53 Чл. 5, ст. 1, тач. 9 и 12, ЗСРБГ.

54 Чл. 25, ЗСРБГ.

55 Чл. 27, ЗСРБГ.

56 А. Дилигенски, Д. Прља, „Заштита ауторских права у дигиталном свету“, *Сљрани љравни живојћ 1/2017*, 35.

57 *Ibid.*, 36.

58 Закон о ауторском и сродним правима – ЗАСП, *Сл. љласник РС*, бр. 104/09, 99/11, 119/12 и 29/16.

59 Упор. Ј. Smolčić, А. Valešić, „Legal Contexts of Digitisation and Preservation of Written Heritage“, у: Н. Stančić et al. (ur.) *The Future of Information Sciences: INFUTURE2009 – Digital Resources and Knowledge Sharing*, Department of Information Sciences, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Zagreb 2009, 89.

другу вредност, намену, величину, садржину и начин испољавања, као и допуштеност јавног саопштавања његове садржине.⁶⁰ То значи да се и културна баштина у дигитализованом облику, сматра ауторским делом. Као ауторска дела штите се и рачунарски програми⁶¹, збирке и базе података које с обзиром на избор и распоред делова, испуњавају Законом прописане услове⁶². Базом података се сматра збирка засебних података, ауторских дела или других материјала уређених на систематичан или методичан начин, који су појединачно доступни електронским или другим путем.⁶³ Произвођач базе података има одређена морална и имовинска права,⁶⁴ а прописано је и да корисник базе података не сме да обавља радње које су у супротности са уобичајеним коришћењем или које неразумно вређају легитимне интересе њеног произвођача нити да нанесе штету ауторском или сродним правима у погледу дела или предмета заштите који су садржани у бази података.⁶⁵

Повреду ауторског или сродног права представља и низ радњи предузетих како би се заобишле технолошке мере усмерене на заштиту ауторских права, као и бројне активности са њима повезане. Повреду чини и уклањање или измена електронске информације о правима, или стављање у промет, увоз, емитовање или на други начин јавно саопштавање ауторског дела или предмета сродноправне заштите са којег је електронска информација о правима неовлашћено уклоњена или измењена, ако учинилац зна или има основа да зна да тиме подстиче, омогућује, олакшава или прикрива повреду ауторског или сродног права.⁶⁶

4. ЗАКЉУЧАК

Иако у Србији одређене установе у области културе већ спроводе пројекте дигитализације националне културне баштине, у овој области има доста простора за унапређење, како на легислативном, тако и на практичном плану. Пре свега, треба следити стандарде дефинисане у одговарајућим међународним смерницама, уз уважавање постојећих националних стратегија и прописа из повезаних области. Имајући у виду мултидисциплинарност дигитализације културног наслеђа, потребно је остварити сарадњу свих релевантних учесника процеса.⁶⁷ То је и један од циљева Националног центра за дигитализацију, покренутог 2002, у чији рад су укључени: Математички институт САНУ, Математички факултет у Београду, Народна биб-

60 Чл. 2, ст. 1, ЗАСП.

61 Чл. 2, ст. 1, ЗАСП.

62 Чл. 5, ЗАСП.

63 Чл. 138, ЗАСП.

64 Чл. 140, ЗАСП.

65 Чл. 140а, ЗАСП.

66 Чл. 208, ЗАСП.

67 Нацрт Стратегије развоја културе Републике Србије од 2017. до 2027, Министарство културе и информисања Републике Србије, 2017, 109.

лиотека Србије, Народни музеј из Београда, Археолошки институт, Архив Србије, Републички завод за заштиту споменика културе и Југословенска кинотека.⁶⁸

Дигитализација културног наслеђа треба да буде законски дефинисана као културна активност, а примена информационо-комуникационих технологија као општи интерес у култури. Дигитализација треба да постане обавеза установа које се баве заштитом, стваралаштвом и представљањем културног наслеђа. Треба законски уредити: 1) приступ дигиталном садржају уз заштиту интелектуалних права и приватности, 2) права на комерцијалну дистрибуцију јавно доступних дигитализованих садржаја, 3) обавезност депозита дигиталних верзија нових издања, као и садржаја оригинално насталих у дигиталној форми, код релевантних институција и обавезне копије ван установе и 4) права аутоматског прикупљања дигиталних садржаја.⁶⁹ Потребно је и прецизно дефинисати права и обавезе учесника у том процесу, израдити речник термина и метаподатака према међународним стандардима, креирати регистар дигитализоване грађе, базе података и обезбедити савремену опрему и едукацију запослених у установама културе.⁷⁰

Ana Batrićević. PhD.

Research Fellow, Institute of Criminological & Sociological Research, Belgrade

LEGAL FRAMEWORKS FOR DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE: INTERNATIONAL STANDARDS AND CONDITIONS IN SERBIA

Summary

Digitisation of national cultural heritage contributes to its conservation and presentation. In spite of its advantages, such as making cultural heritage available to the public regardless of special and time limits, digitisation carries certain risks from the abuse of cultural goods and intellectual property rights. Therefore, digitisation and protection of digitalized cultural heritage should be conducted in accordance with international standards, adopted by the United Nations, Council of Europe and European Union, and with national legal frameworks. Since the digitisation of cultural heritage in Serbia has not yet been fully accomplished and regulated by the law, the authors analyze relevant international and national legal provisions and make suggestions for the improvement of legal regulation of digitisation in Serbia.

Keywords: digitisation, cultural heritage, cultural goods, intellectual property rights, legal framework

---

68 Национални центар за дигитализацију, <http://www.ncd.org.rs/>, 10.07.2017.

69 *Ibid.*, 110.

70 *Ibid.*, 113.